

GLOBALASHUV DAVRIDA RAQAMLI KOMMUNIKATSIYA VOSITALARINING
AXLOQIY QADRIYATLARGA TA'SIRI

Karimova Munavvarabonu Akmalova

ToshDavTU Stamotologiya yo'nalishi 1-bosqich talabasi.

E-mail: karimovam0017@gmail.com

Utayev G'ayrat G'aybullayevich

Ilmiy rahbar.

ToshDavTU Ijtimoiy fanlar kafedrasi katta o'qituvchisi.

E-mail: uggayrat@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17762191>

Annotatsiya. Ushbu maqolada ijtimoiy tarmoqlarning zamonaviy jamiyat hayotidagi o'rni, shaxs axloqiy qadriyatlariga ko'rsatgan ta'siri, an'anaviy me'yorlarning transformatsiyasi hamda yoshlar ongida yuz berayotgan ijtimoiy-psixologik o'zgarishlar ilmiy tahlil qilinadi. Muallif ijtimoiy tarmoqlarni axloqiy qadriyatlarning shakllanishidagi asosiy omillardan biri sifatida baholaydi.

Kalit so'zlar: Axloqiy qadriyatlar; ijtimoiy tarmoqlar; raqamli madaniyat; virtual muloqot; globalashuv; internet etikasi; yoshlar psixologiyasi; ma'naviy inqiroz; axborot muhitining ta'siri; media savodxonlik; ijtimoiy norma; shaxslararo munosabatlar; tarmoq madaniyati; globalashuv; raqamli ijtimoiylashuv; kommunikativ xulq-atvor.

Annotation. This article provides a scholarly analysis of the role of social networks in modern society, their impact on individuals' moral values, the transformation of traditional norms, and the socio-psychological changes occurring in the consciousness of young people.

The author evaluates social networks as one of the key factors influencing the formation of moral values.

Key words: Moral values; social networks; digital culture; virtual communication; globalization; internet ethics; youth psychology; moral crisis; influence of the information environment; media literacy; social norms; interpersonal relations; network culture; globalization; digital socialization; communicative behavior.

Raqamli kommunikatsiya vositalarining keskin rivojlanishi inson faoliyatining barcha sohalariga jiddiy ta'sir ko'rsatdi. Xususan, ijtimoiy tarmoqlar jamiyat hayotida global axborot maydonini shakllantirgan bo'lib, shaxsning dunyoqarashi, muloqot madaniyati va axloqiy qadriyatlariga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda.

Axloqiy qadriyatlar — bu jamiyat tomonidan qabul qilingan xulq-atvor me'yorlari bo'lib, ular avloddan avlodga uzatiladi. Bugungi raqamli muhitda mazkur qadriyatlar o'zining yangi talqiniga ega bo'la boshladi. Axborot oqimining kuchayishi bilan bir qatorda, odamlar orasida ijtimoiy tarmoqlarga bog'liqlik va keraksiz ma'lumotlar tufayli yuzaga keladigan ijtimoiy-stress holatlari kuzatilmoqda.

Shaxsning axloqiy qarorlar qabul qilishi ko'p jihatdan uning ijtimoiy muhitiga bog'liq.

Ijtimoiy tarmoqlar esa ushbu muhitning asosiy manbalaridan biriga aylandi. Virtual aloqalar, qisqa va tezkor muloqot, ommaviy axborotlar oqimi inson psixologiyasiga kuchli ta'sir ko'rsatadi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy tarmoqlarning uzoq muddatli qo'llanishi shaxsning o'zini baholashiga, emosional barqarorligiga va muloqot madaniyatiga sezilarli ta'sir qiladi.

1. Virtual kommunikatsiyaning ustuvorligi

An'anaviy yuzma-yuz muloqot o'rnini virtual muloqot egallamoqda. Bu jarayon shaxslararo munosabatlarning tabiiylik va samimiylik darajasini pasaytirishi mumkin. Masofaviy muloqot ko'pincha qisqa, yuzaki va hissiy jihatdan yetarlicha boy bo'lmaydi.

• Anonimlik fenomeni

Ijtimoiy tarmoqlarda anonim bo'lish imkoniyati mavjudligi ayrim foydalanuvchilarni tajovuzkor, qo'pol yoki axloqiy me'yorlarga zid xatti-harakatlar qilishga undaydi. Bu esa kiberbulling, trolllik va agressiv xulqning kuchayishiga olib keladi.

2. Shaxsiy hayotning ijtimoiylashuvi va yangi qadriyatlar

Ijtimoiy tarmoqlar insonning shaxsiy hayotini omma oldiga olib chiqdi. Har bir surat, video yoki post shaxsning ichki dunyosi, kundalik faoliyati va ijtimoiy mavqeini aks ettiruvchi vositaga aylandi.

• Shaxsiy hudud chegaralarining kengayishi

Avvallari shaxsiy hayot faqat oila va yaqin doira bilan cheklangan bo'lsa, bugungi raqamli davrda u global auditoriyaga taqdim etilmoqda. Bu esa maxfiylik, kamtarinlik va odob kabi an'anaviy qadriyatlarning zaiflashishiga olib keladi.

• O'z-o'zini taqdim etishning yangi shakllari

"Self-prezentatsiya" fenomeni yoshlar ongida keng tarqalgan bo'lib, uning asosiy mezonini obunachilar soni, "layklar" va sharhlar ko'rinishida namoyon bo'ladi. Bu jarayon shaxsning o'ziga bo'lgan munosabatini tashqi baho bilan bog'lab qo'yadi. Natijada shaxsning real qadriyatlari emas, balki virtual obro' ustuvor bo'lib qoladi.

3. Axloqiy qadriyatlarning transformatsiyasi

• An'anaviy qadriyatlarning zaiflashuvi

Katta-kichikka hurmat, hayolik, kamtarinlik va mas'uliyat kabi qadriyatlar zamonaviy informatsion muhitda o'zining avvalgi ahamiyatini to'liq saqlab qololmayapti. Bu jarayon asosan iste'molchilik madaniyati va ko'ngilochar kontentning ko'pligi bilan bog'liq.

• Yangi axloqiy me'yorlarning shakllanishi

Ijtimoiy tarmoqlar orqali turli madaniyatlar, fikrlar va qadriyatlarning tezkor almashinuvi yuz bermoqda. Bu esa insonda: bag'rikenglik, fikrlar xilma-xilligini qabul qilish, madaniyatlararo muloqotga ochiqlik kabi yangi ijtimoiy-axloqiy me'yorlarning shakllanishiga olib kelmoqda.

4. Axborot madaniyati va axloqiy ong

Ijtimoiy tarmoqlar axborot iste'moli tezligini oshirdi. Har bir foydalanuvchi ulkan ma'lumotlar oqimi ostida qoladi. Bunday sharoitda axborot madaniyati — axborotni tanlash, tahlil qilish va baholash qobiliyati — axloqiy ongning muhim qismiga aylandi.

• Soxta axborotlar va axloqiy mas'uliyat

Feyk yangiliklar, manipulyativ ma'lumotlar va obro'sizlantirish kampaniyalari axloqiy muammolarni kuchaytiradi. Foydalanuvchi axborotni tarqatishda mas'ul bo'lishi lozim, ammo raqamli muhitda bu mas'uliyat ko'pincha sezilmaydi.

- Tanqidiy fikrlashning oʻrni

Tanqidiy fikrlash ijtimoiy tarmoqlardan ongli foydalanishning eng asosiy sharti boʻlib, har bir axborotga mustaqil baho berish, manbalarni tekshirish va xulosalarni asosli ravishda qilishni talab etadi.

5. Yoshlar ongidagi oʻzgarishlar

Yoshlar ijtimoiy tarmoqlarning eng faol auditoriyasi boʻlgani sababli axloqiy qadriyatlarning transformatsiyasi aynan ularda yaqqol koʻrinadi.

- Virtual obroʻning psixologik taʼsiri

Yoshlarning oʻzini baholashi koʻpincha virtual muvaffaqiyat bilan bogʻlanadi. Bu esa psixologik bosim va oʻziga nisbatan tanqidiylikni oshiradi.

- Ijtimoiy masʼuliyatning shakllanishi

Shu bilan birga, yoshlar ijtimoiy tarmoqlar orqali xayriya, volontyorlik, ekologik masʼuliyat kabi ijobiy qadriyatlarga ham jalb etilmoqda.

Ijtimoiy tarmoqlar axloqiy qadriyatlarning oʻzgarishida hal qiluvchi omilga aylandi. Bu jarayon ikki yoʻnalishda kechmoqda:

1. anʼanaviy qadriyatlarning zaiflashuvi,
2. zamonaviy axloqiy meʼyorlarning shakllanishi.

Shu sababli jamiyatda axborot madaniyatini oshirish, yoshlar ongida axloqiy immunitetni kuchaytirish va raqamli savodxonlikni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Ijtimoiy tarmoqlardan ongli foydalanishgina axloqiy qadriyatlarning sogʻlom rivojlanishini taʼminlay oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. “Yoshlarning rivojlanishida sotsial omillar” Ortiqova. S 2024
2. “Ijtimoiy-axloqiy qadriyatlarning buzilishi va uning global jamiyatga taʼsiri” Jaʼfarov.I 2025
3. “Digital ethics” J.Reyman E.Sparby 2019
4. “The impact of social networking sites on the youth” N.Khunara 2015
5. “Impact of social media on the lifestyle of youth” AJ.Kulandairaj 2014